

Kritické čtení on-line zpráv spojených tématem pandemie koronaviru¹

Keywords: media communication, online communication, critical analysis of discourse, news, reporting

Klíčová slova: mediální komunikace, komunikace online, kritická analýza diskurzu, zprávy, zpravodajství

Abstract

The analysis of two topic-related on-line news reports has proven that the news reporting genre, intended originally for objective and matter-of-fact presentation of information about a current event, may be used as a tool for influencing of recipients in relation to topics being the area of engagement of the media's owner or other social institutions belonging to the establishment of the particular society. The choice of actors, experts, covered events, and the linguistic means used enables the achievement of desired communication aims and of significant influence over the views and attitudes of the presumed recipients.

Analýza dvou tematicky zaměřených on-line zpravodajských příspěvků prokázala, že zpravodajský žánr určený původně k objektivní a věcné prezentaci informací o aktuální události lze využít jako nástroj pro ovlivňování příjemců ve vztahu k tématům, která jsou oblastí angažovanosti vlastníka média nebo jiných společenských institucí patřících k establishmentu dané společnosti. Výběr aktérů, odborníků, sledovaných událostí a použitých jazykových prostředků umožňuje dosažení požadovaných komunikačních cílů a vykazuje významný vliv na názory a postoje předpokládaných příjemců.

¹ Zpracování článku bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_FF_2023_040).

Východiska

Kritický přístup a dekonstruktivní čtení zpravodajských textů mají v současné době informačního a mediálního nasycení stále větší význam. Informování o společensky a politicky relevantních nebo „pouze“ překvapivých a zajímavých událostech patří totiž k přirozeným jevům společenského života. Hlavním cílem zpravodajství by mělo být zprostředkovat a distribuovat informace o událostech veřejného zájmu (Mareš 2016, s. 259) a nejdůležitější funkcí zprávy by mělo být především pohotově zprostředkovat věcné informace o aktuálních událostech; zpráva:

Má pojednávat o podstatě události a být významná, aby lidem sloužila k orientaci a rozhodování (Bartošek 1997, s. 44).

Podobně i podle *Současné stylistiky češtiny* (Minářová 2008, s. 263) by úkolem zpravodajství mělo být především bezprostřední informování o aktuálních jevech a událostech. Zprávy by s využitím neutrálních jazykových prostředků měly rychle a objektivně zprostředkovat nezaujatou a úplnou informaci a přinést odpovědi na otázky:

[...] co se stalo, kdo to udělal a kdy, kde, event. stručně jak a proč, ale hlubší analýza zpráv se většinou neočekává (Bartošek 1997, s. 44).

Význam zpravodajství v moderní společnosti výrazně vzrůstá, protože její členové se ve světě často orientují právě díky informacím zprostředkovaným médii. Aby zpravodajství mohlo v této orientaci pomáhat, musí představovat spolehlivý zdroj informací a splňovat normativní požadavky, ke kterým patří kritéria objektivity, vyváženosti a nestrannosti (zde cit. podle Trampota 2006, s. 143).¹

² Kritérium objektivity se týká způsobu, jakým je v médiu zobrazena realita. Médium by s fakty mělo pracovat tak, aby reflexe reality co nejvíce odpovídala reálnému stavu věcí a byla co nejpravdivější (Trampota 2006, s. 144). Vedle faktické správnosti by zpráva měla obsahovat všechny podstatné informace a zahrnout všechny relevantní aktéry, současně je ale také podstatné, aby byla potřebná a užitečná pro publikum (kritérium relevance). Informace by měly být ve zprávě zpracovány

Zpravodajství a jeho funkce

Zpráva by měla přinášet „věcnou informaci o aktuální události“ (Mareš 2016, s. 266), distribuce informací by měla být bezprostřední, zpráva by měla být podána automatizovaně a neosobně, neutrálním spisovným jazykem, bez vyjádřené expresivity a osobního zaujetí.

Význam médií je ale mimo jiné také v tom, že život ve společnosti nejen reflektují, ale také jej spoluutváří, ovlivňují a mění. Novinář často zprávu nepíše tak, aby bezprostředně zobrazil událost „tady a teď“, ale vypráví v ní příběh, ve kterém fakta vědomě dávkuje a čtenáři také navíc nabízí jejich hodnocení. Ačkoli by tedy zpráva měla nabízet neosobní a objektivní informace o aktuální události, odráží se v ní současný společenský a politický kontext, promítají se do ní priority a hierarchizace hodnot přijatých médii a její výslednou podobu ovlivňují např. také očekávání majitelů či inzerentů. Zprávy svět nezrcadlí, ale čtenářům nabízí právě takovou reflexi reality, jakou preferuje konkrétní médium nebo jeho vlastník. Zobrazením prostoru, aktérů a dějů médium velmi často posiluje přijatý status quo s jeho vztahovou sítí, strukturami a hodnotami (blíže Allan 2005, s. 105).

Významnou roli v tomto smyslu hraje již výběr událostí určených k tomu, aby se z nich staly zprávy. Nadbytek událostí, potenciálně použitelných ke zpracování, nutí médium vytvořit si mechanismus efektivního třídění a výběru zpráv, tzv. gatekeeping (Trampota 2006, s. 37 a dále). Rozhodování redaktora o tom, kterou událost zpracuje a následně zveřejní, probíhá na několika úrovních; novinář je ovlivněn nejen vlastními představami o atraktivitě tématu, ale také vztahy v mediální organizaci, která má jednak vlastní priority, jednak je pod tlakem zvenčí.

Ve vztahu k předpokládanému čtenáři tak médium vysílá signál, jaké události pokládá za významné nebo kterým by se měla věnovat

nezkresleně, k události by měli mít možnost se vyjádřit všichni důležité aktéři a ti by také měli mít rovný, nebo alespoň proporční přístup do zpráv, kde by měli být rovnocenně předváděni a hodnoceni (kritérium nestrannosti, vyváženosti a neutrální prezentace, Trampota 2006, s. 146).

pozornost, a opakovaným zveřejňováním vybraných problémů může ovlivnit čtenářovo přesvědčení o jejich významu. Způsob, jakým je událost zpracována, úhel pohledu, uspořádání dílčích událostí, zasažení události do širšího kontextu a představení jejího pozadí, naznačení možných konsekvencí a záměrné zdůrazňování nebo naopak vynechání dílčích informací mohou výrazně ovlivnit celkové vyznění události a v krajním případě ohrozit objektivitu zprávy.

Metoda kritického čtení zprávy

Východiskem kritického čtení zpráv je předpoklad, že médium ve zpravodajských textech neusiluje pouze o nezaujatou reflexi důležitých událostí, ale často spíše „vypráví příběh“, který odráží hierarchii společnosti s jejím žebříčkem hodnot; cílem zpravodajství je přimět následně adresáta, aby způsob vidění světa prezentovaný médii akceptoval a přijal za svůj vlastní. V koncepci kritické analýzy diskurzu je tedy tradiční pojetí zprávy relativizováno a Stuart Allan například uvádí, že zpravodajství systematicky pracuje na „posílení zájmů politických a ekonomických elit“ (Allan 2005, s. 108). Informace o aktuálních událostech jsou podle něj podávány tak, aby se posilovaly a upevňovaly požadované společenské vztahy, výběr událostí a způsob jejich zpracování ve zprávě vedou k překračování původní informativní funkce.

S využitím této metody provedeme kvalitativní zhodnocení dvou zpráv věnovaných v širším smyslu tématu pandemie koronaviru a ukážeme, jaké prostředky jejich autoři využili při překročení zpravodajské funkce žánru a ovlivnění recipienta.

V období od 1. ledna do 30. června 2021 jsme náhodně vybrali šest dní a v nich jsme podle vybraných klíčových slov souvisejících s očkovaním a pandemií koronaviru, která byla užitá v titulku, vyhledali v internetových denících Lidovky.cz a Novinky.cz celkem 34 zpráv. Počet zpráv věnovaných tomuto tématu na obou informačních serverech v tomto období postupně klesal, stejně jako se zkracoval jejich rozsah.

Zprávy publikované na obou portálech vykazovaly některé společné rysy, a to především pozitivní přístup k probíhající vakcinaci a snahu motivovat čtenáře k očkování. Lidovky.cz častěji než Novinky.cz dávaly zprávám osobní rozměr a nechávaly prostor aktérům „z lidu“, zejména seniorům, na jejichž příbězích dokládaly potřebnost vakcinace. Na obou portálech se automatizoval způsob informování o počtech provedených testů a nakažených osob, o počtu aplikovaných dávek a vakcín dovezených do republiky apod. Pravidelně se objevovaly informace, kterými látkami se očkuje a jaký je podíl jednotlivých značek. Oba portály také odsuzovaly nedostatek vakcín, za který kritizovaly nejenom české politiky, ale také Evropskou unii. Česká republika byla v titulcích zpráv na obou portálech často prezentována jako země s extrémně vysokými počty denních přírůstků nakažených a stagnujícím procesem očkování. Oba internetové deníky v titulcích vyvolávaly negativní emoce a strach, u seniorů např. zdůrazňovaly neschopnost zaregistrovat se k očkování na internetu, praktické lékaře spojovaly s nedostatkem vakcín apod.

Kvalitativní analýza vybraných zpráv

Pro kritické čtení jsme si vybrali dvě zprávy publikované začátkem února 2021. Ve vybraných textech s proklamativně zpravodajskou funkcí jsme sledovali, kdo jsou jejich aktéři a jaké atributy jsou jim přisuzovány, jaké aktivity jsou s nimi spojovány a jak jsou ve zprávě tyto aktivity hodnoceny, co se ve zprávě předpokládá, aniž by to bylo přímo vysloveno, z jakého úhlu pohledu je událost prezentována, zda ve zprávě dochází k negativní prezentaci určité skupiny apod. (odkazujeme zde např. na metodu navrženou A. Bellem (2005), nebo T. A. van Dijkem (1988)).

Pro kvalitativní zhodnocení jsme si tedy z každého portálu vybrali jeden článek, pro zasazení zpráv do širšího společensko-politického kontextu je důležité připomenout, že v osobě dřívějšího majitele internetového deníku Lidovky.cz a tehdejšího premiéra České republiky se

spojují vazby na konkrétní mediální dům i na politiku.² Zaměříme se tedy především na to, jaké aktéry události si oba deníky pro zprávu vybírají a jak se v článcích liší mediální obraz představitelů politické moci.

První zpráva vyšla 1. 2. 2021 na portále Novinky.cz (tento portál je majetkem společnosti Borgis.cz a na tehdejší vládní představitele není nějak navázán). Téma aktuálně probíhající pandemie koronaviru patří mezi témata veřejného zájmu a vedle profesionálních politiků se tak aktéry zprávy celkem logicky stávají také experti na dané téma. V tomto konkrétním případě jde o poměrně široce pojatou nekonkrétní skupinu vědců.

Statistci se tvrdě opřeli do vlády: S daty to neumí, rozhoduje podle dojmů
1. 2. 2021, 11:12 ČTK

Česká republika pro reakci na koronavirus neumí získat a zpracovat podstatná a správná data, politici tak rozhodují na základě dojmů, emocí, pocitů a přání. Uvedli to v pondělí vědci z České statistické společnosti. K 1. únoru zřídili odbornou skupinu, která by měla přispět k nápravě situace. Zavádění omezení proti šíření nemoci covid-19 by měla podle nich předcházet analýza přínosů a nákladů. Vyslovili se také pro důsledné zveřejnění dat o epidemii.

Odborná veřejnost musí podle prohlášení skupiny na webu České statistické společnosti zatáhnout za záchranou brzdu, protože nynější způsob řešení epidemie Česko ohrožuje víc než virus. „Mohli jsme si vybrat mezi nízkým počtem obětí za cenu drastických restrikcí a vysokým počtem obětí za cenu pokračování normálního života. Ve výsledku máme ale vysoký počet obětí při drastických restrikcích,” uvedli vědci.

Modely, na jejichž základě politici činí zásadní rozhodnutí, je třeba zveřejňovat a podrobovat nezávislé odborné oponentuře. „Při předkládání každého nového návrhu opatření trvejme na analýze jeho přínosů proti šíření viru a nákladů na ekonomiku i společnost. Trvejme též na předkládání odhadů udržitelnosti každého opatření. „Best in COVID“ už nebudeme, ale aspoň bychom mohli přestat být nejhorší,” doplnili vědci s odkazem na hodnocení loňské jarní první vlny epidemie, jak ho prezentoval premiér Andrej Babiš (ANO).

Z „houštiny“ vzájemně se vylučujících názorů, predikcí a úsudků politici podle

² Lidové noviny stejně jako internetový server Lidovky.cz jsou členem koncernu Agrofert, který byl majetkem tehdejšího premiéra Andreje Babiše. Politik koncern v únoru 2017 převedl do svěřenského fondu.

vědeckých statistiků retrospektivně vybírají ty, které konvenují jejich emocionálním rozhodnutím. Po mnoha měsících platnosti různých restrikcí má přitom stát jen mizivou představu o jejich účinnosti a nemá ani téměř žádné relevantní informace o výskytu protilátek v populaci a může jen hádat, jaká část obyvatel už infekcí prošla, uvedli. To přitom znemožňuje usuzovat na smrtelnost infekce v Česku a komplikuje debatu o očkování, poukázali.

Odborná diskuse by se podle vědců měla vést o tom, jaká data mohou vést k zodpovězení otázek o epidemii a jaká data má smysl zaznamenávat. Za sběr dat, jejich kvalitu a veřejnou dostupnost musí být zodpovědná centrální instituce, například Ústav zdravotnických informací a statistiky (ÚZIS), predikce s využitím zveřejněných relevantních dat může vedle státních úřadů dělat také odborná veřejnost, akademici nebo nevládní organizace, uvedli.

„Čím více dobře zdokumentovaných modelů, tím větší šance, že se přijde na nesrovnalosti v datech, vliv skrytých předpokladů, ale i chyby a předsudky,“ doplnili. Konečné rozhodnutí je podle nich na politikách, kteří jediní k nim mají mandát a nesou za ně zodpovědnost.

Členy odborné skupiny statistiků k epidemii covid-19 jsou vědci z oboru matematické analýzy i aplikované matematiky a statistiky z Univerzity Karlovy, Českého vysokého učení technického, brněnské Masarykovy univerzity a olomoucké Univerzity Palackého.

Akteři jsou uvedeni již v titulku a jsou jim zde také přisouzeny nejvýznamnější atributy; statistikům především rozhodnost (*tvrdě se opřeli do vlády*) a odbornost, neboť před „dojmy“ upřednostňují práci s daty, a členům vlády zase naopak nedostatek odbornosti a rozhodování založené na pouhých dojmech. Obsah zprávy je s informacemi uvedenými v titulku v souladu. V perexu zprávy jsou v souladu s pravidly žánru shrnuty nejdůležitější fakta, velmi široce pojatý aktér (*Česká republika*) je prezentován jako odborně nezpůsobilý, následně je zúžen na skupinu *politiků*, kteří se v rozhodování neřídí fakty, ale emocemi a přáními. Jako jejich protihráč zde vystupuje druhý aktér, rovněž poměrně široce pojatá skupina vědců, kteří by měli díky své schopnosti vytvořit odbornou analýzu situaci v zemi vyřešit. Poslední výpověď perexu navíc implikuje, že vláda data o epidemii sice má, není ale ochotna podělit se o ně s veřejností. Význam sdělení je ještě zesílen v prvním odstavci zprávy, autor aktivizuje recipienta tím, že používá metaforu (*odborná veřejnost musí zatáhnout za záchrannou*

brzdu), a vládu dokonce obviňuje z toho, že svým přístupem občany vlastní země ohrožuje více než probíhající pandemie.

Autor textu respektuje normu zpravodajského žánru v tom, že ve druhém odstavci uvádí citaci zainteresovaného aktéra. Ani v tomto případě ho nekonkretizuje (*uvedli vědci*), vyznění citace ale významně posiluje předcházející sdělení (situace se kvůli diletantismu vlády vyvíjí nejhorsším možným způsobem). Vyjádření nutnosti v dalším odstavci je neosobní, nositel modální dispozice není uveden (*je třeba zveřejňovat...*), sdělení tím tak získává všeobecnou platnost a současně je také implikováno, že vláda zásadní rozhodnutí ani nezdůvodňuje, ani nekonzultuje s odborníky. V kompozici zpráv obvykle na citaci aktérů jedné strany navazují citace aktérů strany druhé; v analyzované zprávě je ale toto pravidlo porušeno a v následujícím odstavci jsou opět citováni *vědci*. Snaha zapůsobit na recipienty se v citaci *vědců* projevuje v užití gramatické kategorie slovesa (*trvejme*), apelativní působení 1. osoby plurálu imperativu je ještě zesíleno opakováním slovesa v následující výpovědi. Zprostředkovaná citace někdejšího premiéra Andreje Babiše je užitá účelově; jeho starší tvrzení o tom, že Česká republika je díky vládě „best in Covid“, negativní prezentaci vlády jen podporuje.

Normu zpravodajského žánru autor textu vědomě porušuje užitím obrazného vyjádření, uvozovkami signalizuje, že výraz *houština* je stylově příznakový a jeho užití ve zprávě není náležité, přesto jej ve zprávě používá jako prostředek pro ovlivnění recipientů. Vyznění celého pátého odstavce je vzhledem k vládě velmi kritické, autor zprávy svá tvrzení zaštiťuje autoritou vědců, opět ale neuvádí konkrétní jména ani tuto profesní skupinu nekonkretizuje. Vládním politikům jako aktérům zprávy je zde připisováno intuitivní a na emocích založené rozhodování, které se o odborná data opírá pouze účelově tím, že z protichůdných a *navzájem se vylučujících názorů, predikcí a úsudků* až zpětně vybírají takové, jimiž mohou zdůvodnit svá neodborná *emocionální rozhodnutí*. Požadavek objektivního a nezaujatého informování autor textu porušuje tím, že aktéra zprávy nekonkretizuje (*stát*) a ve vágních tvrzeních mu přisuzuje neodbornost (*má ... jen mi-*

živou představu; nemá ani téměř žádné relevantní informace; může jen hádat), jež bude mít následky i do budoucna (To ... znemožňuje usuzovat ... a komplikuje debatu). Autor sám validitu tvrzení snižuje užitím neurčitých kvantifikátorů a prostředků modalit.

I v sedmém odstavci je s vědci jako aktérem zpráv spojována především odbornost, jejich kompetentnost je podpořena také tím, že mají pro danou situaci řešení. Zodpovědnost ale podle vědců zůstává na politicích jako volených zástupcích lidu. V závěrečném odstavci je široká skupina vědců zúžena na představitele českých tradičních univerzit, konkrétní jména členů odborné skupiny statistiků ale ani zde uvedena nejsou.

Ve zprávě tedy vystupují dva aktéři s výrazně odlišnou mediální prezentací. Proti fundovaným a odborně zdatným odborníkům nabízejícím řešení pandemické situace stojí představitelé vrcholné politiky neschopní situaci zvládnout, a to zejména kvůli vlastní neodbornosti a neschopnosti zpracovat konkrétní data. Informační kvalitu textu ale snižuje velmi vágní uvedení aktérů obou skupin.

Druhá zpráva byla zveřejněna 5. 2. 2021 na serveru Lidovky.cz. Jak jsme již avizovali výše, byl dříve tento portál majetkem někdejšího premiéra Andreje Babiše (po přijetí zákona o střetu zájmů převedl politik své majetky do svěrenského fondu). I v této zprávě je jedním z aktérů vládní činitel, konkrétně někdejší ministr zdravotnictví Jan Blatný. Jeho protihráčem a druhým aktérem jsou v tomto případě občané České republiky. Při dekonstrukci zprávy nás zajímalo zejména to, nakolik se v příspěvcích publikovaných na odlišných portálech liší reflexe činnosti vlády a vládních politiků.

Blatný: Vláda by se mohla zabývat omezením pohybu mezi kraji. Konec nouzového stavu může znamenat kolaps

5. 2. 2021, 16:21 ČTK

Brno – Ministr zdravotnictví Jan Blatný (za ANO) nevyloučil, že by se vláda v pondělí mohla zabývat omezením pohybu mezi kraji kvůli pandemii koronaviru. Podle něj se ukáže, jak bude vypadat víkend například na horách a jak budou lidé dodržovat potřebná opatření.

Blatný v pátek v Brně uvedl, že s ohledem na dlouhé trvání celé situace nechce

opatření zpřísnovat, pokud to nebude nutné. Podle něj třetinu potvrzených případů nakažlivější britské mutace koronaviru tvoří pendleři mezi ČR a Německem v krajích u hranic.

Blatný bude o víkendu jednat s epidemiology a dalšími odborníky ohledně toho, jak by se mělo dál postupovat. Podle něj se ale ukáže, jak lidé k celé věci přistoupí a jaká bude situace například na horách. Lidé v posledních týdnech vyrážejí na hory, přestože vleky nejezdí. „Ve hře může být i omezení pohybu mezi kraji zejména s ohledem na to, že existují velké rozdíly mezi jednotlivými kraji,“ uvedl Blatný.

Podle něj je potřeba udělat vše proto, aby lidé neroznesli nákazu všude. „Musíme prověřit indicie, že v některých krajích může být větší možnost výskytu britské mutace,“ řekl Blatný. Podle něj jsou to kraje sousedící s Německem. „Asi třetina vzorků s pozitivní mutací jsou pendleři mezi Českou republikou a Německem, takže jsou to příhraniční kraje,“ dodal Blatný.

Sám ke zpřísnění opatření přistupovat nechce, pokud to nebude nezbytně nutné. „Věřím, že je v našich silách dosáhnout naplnění stávajících opatření. Nejsem ten, kdo by chtěl za každou cenu tlačit na lidi. Uvědomuju si, že situace trvá dlouho a omezuje nás,“ řekl Blatný.

Podle něj je potřeba zvážit situaci ohledně prodloužení nouzového stavu. „Kdyby se neprodloužil, znamenalo by to stáhnout vojáky z nemocnic, vrátit přístroje do státních rezerv včetně ventilátorů, nebylo by možné nastavovat plošná opatření. S největší pravděpodobností by to vedlo k tomu, že by se epidemie vymkla kontrole,“ zdůraznil Blatný.

V ČR je od počátku pandemie k pátku více než milion potvrzených případů nemoci covid-19. Vyléčilo se přes 900 000 lidí, s nemocí zemřelo kolem 17 000 lidí. Vyplývá to z webu ministerstva zdravotnictví.

Autor: ČTK

Ve výrazových prostředcích titulku druhé zprávy má potenciál ovlivnit čtenáře užitá modalita. V první větě titulku se jedná o modalitu jistotní neboli epistémickou, ve spojení *vláda by se mohla zabývat omezením pohybu* je účinnost modalit zesílena ještě užitou gramatickou kategorií slovesného způsobu. Kondicionál modálního slovesa *moci* signalizuje, že rozhodnutí dosud nebylo učiněno a záleží pouze na rozhodnutí vlády, zda k omezení občanů v nejbližší době dojde, nebo ne. I v druhé větě je totéž modální sloveso (užívané primárně jako prostředek voluntativní modalit) užit spíše pro vyjádření potenciálnosti stavu, který není zcela reálný, je ale velmi pravděpodobný. Modální sloveso v obou případech podle našeho názoru slouží jako

prostředek pro varování, v krajním případě až zastrašení čtenářů, kteří by se měli vyvarovat činnosti, jež by na ně mohly mít negativní dopad.

S obsahem titulku koresponduje také obsah perexu, dochází zde ke konkretizaci prvního z aktérů zprávy (ministr zdravotnictví Jan Blatný), i jeho budoucí aktivita je ale pojmána pouze jako pravděpodobná, nikoli jistá (*ministr ... nevyloučil, že by se vláda ... mohla zabývat*). Zodpovědnost za nepopulární kroky, jež by vedly k restrikcím, se zde přesouvá na druhého aktéra, občany České republiky (*ukáže se, jak budou lidé dodržovat potřebná omezení*). Tendence zbavit se zodpovědnosti je zřejmá i v dalším textu, autor článku opět využívá kategorii modalit k tomu, aby ministra zbavil zodpovědnosti za zavedení přísnějších opatření (*nechce opatření zpřísnovat, pokud to nebude nutné*). Za možného viníka zhoršující se situace jsou zde implicitně označeni pendleři (lidé, kteří pracují v příhraničních oblastech sousedního Německa), mezi kterými je až třetina aktuálně nakažených lidí.

Neochota spojit negativně přijímaná omezení pouze s ministrem Babišovy vlády je zřejmá také ze sdělení, že další postup bude konzultován s *epidemiology a dalšími odborníky*. S kým konkrétně ministr bude jednat, ve zprávě sice uvedeno není, vliv odborníků je ale opět signalizován užitím modalit, tentokrát modální kategorie nutnosti, respektive záhodnosti. Role ministra v přijetí těchto opatření je navíc minimalizována užitím kategorie trpného slovesného rodu (*jak by se mělo dál postupovat*). Součástí druhého odstavce jsou také ministrova prohlášení, nejprve je parafrázován a pak citován, a jeho vyjádření uvedená ve druhém i třetím odstavci potvrzují přesvědčení, že za zhoršující se situaci a šíření britské mutace jsou zodpovědní všichni občané tím, že jezdí na hory, a zejména pak pendleři, kteří pravidelně dojíždí do Německa. Evidentní tendence vykreslit ministra zdravotnictví jako politika, který nechce zavádět restriktce a nepopulární opatření a k těmto krokům je pouze přinucen okolnostmi (způsobenými zejména nezodpovědným počínáním některých skupin obyvatel), je ještě zesílena ve čtvrtém odstavci. Ve vyjádřeních autora zprávy i v citacích politika jsou k tomuto účelu hojně užity prostředky

modalit (*sám ke zpřísnění opatření přistupovat nechce, pokud to nebude nezbytně nutné; nejsem ten, kdo by chtěl...*) a obrazné vyjádření (*za každou cenu tlačit na lidi*); ministr odmítá odpovědnost (*situace trvá dlouho a omezuje nás*).

Předposlední odstavec zprávy využívá její autor k implicitnímu prosazení politických zájmů strany, kterou v Parlamentu zastupoval jak tehdejší premiér, tak ministr zdravotnictví. V době vydání článku se totiž vládní strany snažily v Parlamentu prosadit prodloužení nouzového stavu a autor v citaci ministra zdravotnictví čtenáře varuje před negativními následky, které by nutně přišly, pokud by k tomuto prodloužení nedošlo. Závěr ministrova prohlášení má čtenáře zastrašit, opětovné užití epistémické modalit ale mluvčího opět zbavuje zodpovědnosti za pravdivost takto silného tvrzení (*S největší pravděpodobností by to vedlo k tomu, že by se epidemie vymkla kontrole*). Poslední odstavec přináší obvyklý přehled o počtech nakažených a zemřelých v důsledku nemoci covid-19.

Diskuse a závěry

Interpretace společenských jevů a událostí a jejich hodnocení probíhají paralelně v jazyce médií i politiky, je proto třeba sledovat a kriticky hodnotit způsob, jak se médium snaží zapůsobit na své adresáty, ovlivnit je a přimět, aby právě jeho interpretaci přijali jako rozumnou, přirozenou a pravdivou. Proces dekodování zprávy je individuální a autor nemůže garantovat, že u všech čtenářů proběhne se stejnými nebo alespoň obdobnými výsledky. Jako nástroj interpretace by proto podle našeho názoru mohl sloužit algoritmus dekonstruktivního čtení, během kterého se recipient zaměří na důležité aspekty zprávy. Vědomí toho, kdo je aktérem zprávy, jaké má vazby na médium, které zprávu publikovalo, jaké atributy a aktivity jsou aktérům přisouzeny, zda obsah titulku koresponduje s obsahem perexu a celé zprávy, jak autor zprávy pracuje s presupozicí, modalitou a obraznými vyjádřeními, to vše může napomoci čtenáři odhalit, proč vlastně text vznikl a jaká je jeho funkce.

Kritické čtení dvou zpráv publikovaných na informačních portálech s různými majiteli ukázalo, že ovlivňování recipienta probíhá i ve zpravodajských žánrech. Velmi důležitou roli hraje např. výběr aktérů, zejména expertů. Podle toho, jaký autor textu zaujímá úhel pohledu, může negativně hodnocenému aktérovi upřít kompetenci i zodpovědnost při rozhodování, nebo jej naopak zbavit zodpovědnosti za nepopulární politická rozhodnutí. Jako účinný prostředek se v tomto smyslu ukázalo zejména užití různých typů modálních prostředků nebo gramatických kategorií sloves.

Prameny

Statistici se tvrdě opřeli do vlády: S daty to neumí, rozhoduje podle dojmů. Novinky.cz, 1. 2. 2021. Online: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/data-chybi-politici-rozhoduji-na-zaklade-dojmu-a-prani-tvrdi-vedecti-statistici-40349565> [cit. 14. 2. 2022].

Blatný: Vláda by se mohla zabývat omezením pohybu mezi kraji. Konec nouzového stavu může znamenat kolaps. Lidovky.cz, 5. 2. 2021. Online: https://www.lidovky.cz/domov/ministr-blatny-nevylocil-jednani-o-omezeni-pohybu-mezi-kraji-rozhodnou-t-by-moh.A210205_162120_in_domov_lihem [cit. 14. 2. 2022].

Literatura

Allan S., 2005, *News from NowHere: Televisual News*. In: A. Bell, P. Garrett (eds.), *Approaches to Media Discourse*. 6. vydání. Oxford: Blackwell Publishing, s. 105–141.

Bartošek J., 1997, *Jazyk žurnalistiky*. In: F. Daneš a kol., *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, s. 42–67.

Bell A., 2005, *The Discourse Structure of News Stories*. In: A. Bell, P. Garrett (eds.), *Approaches to Media Discourse*. 6. vydání. Oxford: Blackwell Publishing, s. 64–104.

Dijk T. A. van, 1988, *News as Discourse*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Dijk T. A. van, 1988, *News Analysis. Case studies of international and national news in the press*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Hoffmannová J., 1997, *Stylistika a ...* Praha: Trizonia.

Maréš P., 2016, *Sféra mediální komunikace*. In: J. Hoffmannová a kol., *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, s. 255–294.

Minářová E., 2008, *Informativní a persvazivní funkce jako konstituující faktor projevu. Funkční styl publicistický*. In: M. Čechová, M., Krčmová, E. Minářová, *Současná stylistika*. Praha: NLN, s. 244–283.

Trampota T., 2006, *Zpravodajství*. Praha: Portál.

Trampota T., Vojtěchovská M., 2010, *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál.